

„Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell” – Új megközelítés a magyarországi kivándorlás motívumainak feltárásában

Szilasi Judit^{1*}, Nguyen Luu Lan Anh² és Fülöp Márta^{3,4}

¹ ELTE PPK Pszichológiai Doktori Iskola, Budapest, Magyarország

² ELTE PPK Interkulturális Pedagógiai és Pszichológiai Intézet, Budapest, Magyarország

³ Kognitív Idegtudományi és Pszichológiai Intézet, Természettudományi Kutatóközpont, Budapest, Magyarország

⁴ Károli Gáspár Református Egyetem, Pszichológiai Intézet, Budapest, Magyarország

EREDETI KÖZLEMÉNY

Beérkezett: 2024. február 15. – Elfogadva: 2024. április 18.

Megjelent az interneten: 2024. július 9.

© 2024 A szerző(k)

Háttér és célkitűzések: A kivándorlás az elmúlt másfél évtizedben Magyarországon jelentős. A jelen kutatás célja az elvándorló és a Magyarországon maradó magyarok csoportjában annak feltárása, hogy milyen szubjektív jelentést tulajdonítanak ennek a két csoportnak és ezen keresztül azonosítani a távozást/maradást motiváló elemeket és ezzel hozzájárulni a magyar kivándorlás, illetve otthon maradás motívumrendszerének komplexebb pszichológiai megértéséhez. **Módszer:** A kutatás során az Asszociatív Csoportanalízis (AGA) módszert alkalmaztuk. A vizsgálatban részt vevők az alábbi hívószavakra asszociáltak: „Magyarországon élő magyar”, „külföldön élő magyar”. Összesen 204 magyar állampolgár: 102 Magyarországon élő és 102 külföldön élő válaszolt. A minta összeállítása nemre, korra, iskolai végzettségre és településtípusra illesztett volt. **Eredmények:** A vizsgálatban részt vevő lokálisan két helyen élő csoport asszociációi a magyarországi magyarokkal és a külföldi magyarokkal kapcsolatban a szubjektív jelentés erős hasonlóságaira mutattak rá, ami arra enged következtetni, hogy a közös társadalmi-kulturális kontextus befolyásolja a válaszokat. Az országban maradókat mindkét csoport erősen negatívan, míg a kivándorló csoportot erősen pozitívan látja. A Magyarországon maradókat egyfajta tanult tehetetlenség jellemzi, míg a kivándorló csoportot a bátorság és a kockázatvállalás. A kivándorlás és az országban maradás motívumai az elszakadás és kötődés, a hazafiság és hazafiatlanság, az énfelnagyítás és éndevalváció és a nyitott és zárt

* Levelező szerző. E-mail: juditszilasi@yahoo.com

gondolkodás dimenziói mentén értelmezhetőek. *Következtetések:* A vizsgálat a magyarországi és a külföldi létező eltérő élettapasztalatokat kapcsoló csoportok jelentéstudajdonításának hasonlóságai és különbségei feltárásával hozzájárul az elvándorlás és az otthon maradás motivációinak megértéséhez.

KULCSSZAVAK

asszociatív csoportanalízis, nemzeti autosztereotípiá, szubjektív jelentés, kivándorlás, helyben maradás

BEVEZETÉS

A globalizációs folyamatok felgyorsulása, valamint az európai nemzetállamok határainak kinyílása a migráció felerősödéséhez vezetett az elmúlt ötven évben. Az elvándorlás okai, a kivándorlók szempontjai sokfélék lehetnek. A külföldi élet megtapasztalása megváltozott identitáshoz, hazához való megváltozott kötődéshez vezethet. Különösen jelentős lehet ez a posztkommunista országok átalakult gazdaságában, ahol a pszichés jóllét tekintetében egyfajta „boldogságzszakadékról” számolnak be a kutatók (Skoglund, 2017). A boldogságzszakadék tulajdonképpen az étellel való elégedettség sajátos hiánya: a posztkommunista országokban az étellel való elégedettség rendre alacsonyabb, mint a hasonló jövedelmű, de politikailag nem átalakuló országokban (Djankov, Nikolova és Zilinsky, 2015). Egy 2018-as tanulmány ugyanakkor azt találta, hogy a boldogságzszakadék, legalábbis a 45 évnél fiatalabbak körében már nem volt azonosítható a posztkommunista országokban (Guriev és Melnikov, 2018). Magyarországon a kivándorlás legfontosabb okaként 2010 óta gazdasági okokat, mint a gazdasági recesszió (Siskáné Szilasi, Halász és Gál-Szabó, 2017), és ezekkel együtt jobb életkilátásokat, lehetőségek keresését nevezik meg. Emellett különösen a fiatal (40 év alatti) generáció esetében a jelenlegi politikai helyzet, az erősödő országkritika is szerepet játszik az elvándorlás indoklásában (Siskáné Szilasi, Halász és Gál-Szabó, 2017). Ugyanakkor a sajátos magyar „kesergés” a külföldi kiköltözéssel sem szűnik meg teljesen, erre világít rá magyarországi és külföldön élő magyar egyetemisták szubjektív jóllétét és optimizmus-pesszimizmus szintjét külföldi diákok adataival összevető 2011-es magyar tanulmány, melynek szerzői megállapítják, hogy a külföldön tanuló magyar hallgatók saját mentális jóllétüket jobbnak ítélték meg, mint itthon maradt társaik, ugyanakkor mindkét magyar csoport pesszimiztább a külföldi születésű hallgatóknál (Tóth és Kovács, 2011).

A MAGYAR TÁRSADALMI LÉGKÖR

A mentális jóllétet nem csupán az egyéni tényezők határozzák meg, hanem az szorosan összefonódik a tágabb szociális környezettel is. Ezen belül a strukturális tényezők kiemelt szerepet játszanak, befolyásolva a mindennapi élet körülményeit és ezáltal az emberek mentális egészségét, úgymint az infrastruktúra, az egyenlőtlenség, a stabilitás és a környezetminőség (World Mental Health Report, 2022).

Az alapvető szolgáltatásokhoz (pl. élelem, víz, menedék) és a jogrendhez való hozzáférés kulcsfontosságú a mentális egészséghez. A kormányzatok szociális és gazdaságpolitikai jelentős befolyást gyakorolhatnak a lakosság mentális jóllétére (World Mental Health Report, 2022).

A posztkommunista országok 1989 után a politikai erők megváltozása, az intézményrendszerek átalakulása mellett egy hirtelen társadalmi változást is megtapasztaltak, növekvő

társadalmi egyenlőtlenségeket, munkanélküliséget, gazdasági átalakulással járó veszteségeket, amelyek az étellel való elégedettség csökkenésével is jártak. Később a GDP emelkedése, a magasabb jövedelmek az elégedettséget növelték, de a lakosság ehhez gyorsan adaptálódott, ugyanakkor az étellel való elégedettség nem nőtt arányosan a jövedelmi viszonyok változásával. Ennek okát Skoglund (2017) abban látja, hogy a politikai stabilitás, az intézményekbe vetett hit, a jó kormányzás, az átlátható törvények fontosabbak az étellel való elégedettség szempontjából, mint önmagában a gazdasági növekedés.

Az 1960-as években a kommunista vezetésű országok a boldogságskála közepén helyezkedtek el (Cantril, 1965). A Cantril-féle létra az elképzelt legjobb (10) és az elképzelt legrosszabb (0) élet között az aktuális helyzetre kérdezett rá. Az USA-ban 6,74, míg az akkori kommunista Lengyelországban 4,43, Jugoszláviában 4,95 pontos átlagot mért (Cantril, 1965). Ebben a vizsgálatban Magyarország nem vett részt.

Ugyanakkor Magyarország volt az egyetlen olyan ország Oroszországon kívül, ahol a kommunizmus érájában is volt „Világérték Vizsgálat” (World Values Survey, WVS) (Inglehart és mtsai, 2013; Tóth, 2009a, 2009b). 1982-ben Magyarországon 10-es skálán 6,93 pont volt az átlagos étellel való elégedettségi eredmény, mely a szocializmus összeomlása után csökkent, 1991-ben 6,03 pont lett, majd 1999-ben még lejjebb, 5,69 pontra csökkent (Inglehart és mtsai, 2013). A Veenhoven (World Database of Happiness, Erasmus University Rotterdam, The Netherlands) által összeállított adatbázis alapján az elégedettség mértéke szerényen, visszaesésekkel, de emelkedik, mérésük szerint 2001-ben 5,28 volt, 2021-ben ez a szám két adatponttal jellemzett, 6,18, illetve 5,79 volt (Veenhoven, n.d.).

Az Eurostat Életminőség mérésének 2021-es adatai szerint tízes skálán az étellel való magyarországi elégedettség átlaga 6,5 volt, ahol az egyes az „egyáltalán nem elégedett”, a tízes a „teljesen elégedett” válasz volt (Eurostat, 2021). Az átlagok a környező országokban rendre magasabbak voltak: Ausztriában 8, a posztkommunista Csehországban 7,4, Romániában 7,3, Szlovákiában 7,1 (Eurostat, 2021).

A magyar emberek hangulata és társadalmi közérzete azonban nemcsak az utóbbi években, hanem folyamatosan rossz, már az 1970–80-as években is születtek szociológiai, pszichológiai és mentálhigiénés mérések, melyek hasonlóan negatív eredményeket mutattak (Hunyady, 2018). Hunyady György 2012-ben (Hunyady, 2013) 1000 fős, országos reprezentatív mintán asszociációs módszerrel végzett kutatást. A Magyarország hívószó kapcsán az első három asszociáció 47%-át a bizonytalanság, létbizonytalanság, 23%-át a szegénység és 20%-át a félelem tette ki. Az emberek érzései hívószóra 47%-ban pesszimizmus, 20%-ban jövőtől való félelem és 16%-ban anyagi bizonytalanságra vonatkozó asszociációk érkeztek. A kutatás feltárta, hogy a negatív érzések 56%-ban a gazdasági helyzettel függtek össze, 25%-ban politikával és az ország megítélésével. A válaszadók – írja Hunyady György – elsősorban a szegénységtől, lecsúszástól, adósságtól, államcsődötől félnek. Pozitív érzelmeik leginkább nem a közelethez, hanem a családjukhoz kapcsolódtak (Hunyady, 2013).

Bár közvetlen ok-okozati összefüggést nem lehet feltételezni, de a negatív társadalmi közérzet számos negatív mentálhigiénés mutatóval is együtt jár. Magyarország a Word Population Review (2023) szerint az alkoholfogyasztásban első a világon (World Population, 2024). A WHO 2016-os adatai alapján az alkoholfogyasztók száma 20% felett van a teljes populációt tekintve, férfiaknál ez az arány 36,9%, nőknél 7,2% (Balázs, 2023). Egy 2017-es felmérés szerint a depresszióval kezelték aránya (10,5%) Magyarországon a legmagasabb összevetve az EU-s adatokkal (Eurostat, 2017).

A Policy Solutions és a Friedrich Ebert Stiftung közös, 2017-es kutatása (Boros és Laki, 2017) az elégedettségrel kapcsolatban arra a kérdésre kereste a választ, hogy mi a „magyar álom”. Ez az ezerfős vizsgálat részletezi azt, milyen értékek, „álmok” jelentik az elégedettséget ebben a társadalomban. A reprezentatív, fókuszcsoportos vizsgálat alapján a magyarok 57%-a egészséges életet kíván magának, 49% számára a biztos megélhetés, míg 43% számára a boldog párkapcsolat az első. Egy elképzelt, 20 év múlva létező Magyarország esetében az elsősorú többségnek szintén a magas fizetés és nyugdíj áll első helyen (54%), második helyen a megfelelő egészségügy (33%), míg harmadik helyen egy erősebb és modernebb Magyarország reménye áll holtversenyben azzal, hogy legyen kevesebb korrupció (27%). Ez a vizsgálat megerősíti Skoglund fent említett gondolatait arról, hogy az elégedetlenség mögött sok esetben az intézményekbe vetett hit alacsony szintje és az instabilitás áll. A Policy Solutions és a Friedrich Ebert Stiftung 2018-as „Magyar rémálom” című vizsgálatában (Boros és Laki, 2018) a magyarok félelmeit tárták fel, szintén 1000 fős, reprezentatív mintán. A személyes félelmekkel kapcsolatos kérdésekre adott válaszok alapján elmondható, hogy a magyar társadalom három leggyakoribb félelme az „élet bizonytalansága, kiszámíthatatlansága” (30%), a „komolyabb betegség, kórházba kerülés” (24%) és az „anyagi bizonytalanság, a hóvégi számlák kifizetlensége” (23%).

Az egyik lehetséges magyarázat a negatív társadalmi légkörre, amely a kivándorlás egyik lehetséges oka lehet, a rendszerkritikus attitűdök és a velük járó pesszimizmus dominanciája a rendszerigazoló attitűdökkel szemben a magyar társadalomban (Hunyady, 2018, 2021).

A rendszerigazolás elmélete (Jost és Banaji, 1994) szerint a hierarchia alsó szintjén levők elfogadják a status quót, és tartják fent a számukra előnytelen rendszert, melyben viszonylag elégedettek. A konzervatív ideológia megerősíti az egyenlőtlenségeket, és fenn is tartja őket. A kelet-közép-európai régióban a rendszerigazolás elmélete erőtlen, ugyanis a magyarok rendkívül kritikusak a rendszerükkel kapcsolatban, a jelenüket ugyanakkor a kommunista diktatúra utóhatásának tekintik több mint 30 éve, jellemző rájuk a panasz kultúra és a lakosság egy részére a tanult tehetetlenség (Hunyady, 2018, 2021).

Egy másik lehetséges magyarázat a negatív társadalmi közérzetre az, hogy a magyar nemzeti identitás része a kollektív áldozati szerep (László és Fülöp, 2011). Bar-Tal, Chernyak-Hai, Schori és Gundar (2009) szerint nemzetek közötti konfliktusok után jöhet létre egy észlelt áldozati szerep egy adott társadalomban, ha azt előzőleg egy külső csoport bántalmazta, és ezt igazságtalannak, kivédhetetlennek élte meg. A kollektív áldozati szerep létrejötté függ attól, hogyan emlékszik vissza egy adott társadalom egy adott konfliktusra. Az egyének akkor is megélhetik saját áldozati szerepüket, ha őket magukat nem érte a bántalmazás, de a társadalmat, amellyel azonosulnak, igen. A magyar történelem folyamán sok olyan esemény történt, melyet kollektív traumákkal és veszteségekkel azonosítottak (László és Fülöp, 2011).

A harmadik magyarázat lehet a társadalmi szintű zárt gondolkodás. Keller 2009-es tanulmánya (Keller, 2009) Magyarország helyzetéről a Világérték Vizsgálatok (WVS, Keller, 2009) alapján megállapítja, hogy a magyar gondolkodás zárt és szekuláris. Keller szerint a zárt gondolkodás bizonytalanságkerüléssel és rövid távú tervezéssel jár, továbbá nem jellemzik a nyitott gondolkodás olyan elemei, mint a tolerancia, a szabad véleménynyilvánítás, a részvétel a közügyekben, az interperszonális bizalom és az élet irányíthatóságának hite. Noha a szekuláris gondolkodás nem kivételes a nyugat-európai országokban sem, az időben nem változó zárt gondolkodást nem magyarázza sem a magyar kultúra, sem a gazdasági állapot, sem a társadalmi berendezkedés (Keller, 2009). A magyar adatpont az értéktérképeken a nyugati országok

tömbjétől távol, és legtöbb esetben a kelet-európai országoktól is távolabb, az ortodox, vagy esetenként a dél-amerikai kultúrájú országokhoz áll közel.

Az ország helyzetével való elégedetlenség, illetve a bizonytalan jövőkép erősen befolyásolhatja a migrációs hajlandóságot. Gödri 2016-ban készült kutatásában arra kérdezett rá, hogy a vizsgált 1464 fős reprezentatív minta mennyire volt elégedett az elmúlt három évben az ország helyzetével, és mit gondol a következő három évről. Azok között, akik úgy vélték, hogy az elmúlt három évben az ország helyzete sokkal rosszabb lett, 41% volt a nyers migrációs potenciál, míg azok közül, akik szerint a helyzet romlani fog, 38% gondolta úgy, hogy hajlandó lenne elköltözni az országból. Gödri (2016) azt találta, hogy nem azok tervezték a legalacsonyabb számban a migrációt, akik az elégedetlen csoporttal szemben az ország helyzetének a javulását észlelték, hanem azok, akik egyfajta stabilitást érzékeltek, akik szerint nem történt változás.

EGYÉNI JELLEMZŐK SZEREPE A MIGRÁCIÓBAN

A társadalmi meghatározókon kívül a migrációs döntésben számos egyéni pszichológiai jellemző is szerepet játszhat. A migrációs önszelekcióban szerepe van az önismeretnek, a képességeknek, és az anyaország és a célország szubjektív összehasonlításának is (Borjas, 1987).

A nemzetközi vizsgálatok szerint azok, akik a kivándorlást választják, vállalkozóbbak, ambiciózusabbak, eredményesebbek és asszertívebbek, mint a maradók (Chiswick, 1999). A mobilitás személyiség-összetevői közé tartozik a nyitottság és az extroverzió (Jokela, 2009). A Big Five személyiségvonások többi faktorát áttekintve azt találták, hogy a barátságosság erős helyi kötődéseket feltételez, és az ilyen személyek nagyobb valószínűséggel teszik belsővé a helyi normákat, ezért ez a tulajdonság kevésbé segíti a migrációt. A lelkiismeretesség faktor feltételezi a kiszámíthatóságot, a szabályok fontosságát a belső stabilitáshoz, ezért ez a személyiség-összetevő sem kedvez a migrációnak. Az érzelmi stabilitást nem találták a kutatók előre jelzőnek, ugyanakkor a labilitás mint személyiség-összetevő hajlamosít a migrációra, mert az ilyen emberek kevésbé elégedettek a munkájukkal és a környezetükkel (Fouarge, Özeer és Seegers, 2019).

Boneva és munkatársai 1998-ban és 2001-ben is vizsgálták a migráció és a teljesítménymotiváció, a hatalommotiváció és a kapcsolati motiváció migrációra gyakorolt hatásával kapcsolatban. A magas teljesítménymotivációjú emberek szeretik képezni, fejleszteni magukat, jobban szeretik a kihívásokat, és ha az adott munkahely vagy lakhely nem kínál elég lehetőséget, akkor nagyobb valószínűséggel váltanak akár lakókörnyezetet is.

A magas hatalommotivációval rendelkező emberek szeretnék hatást gyakorolni másokra és a világra, akár hírnevet szerezni, irányítani, befolyásolni. Ha a hatalommotiváció nem találkozik a lehetőségekkel, akkor szintén migrációra is ösztönözhet.

A kapcsolati motiváció az előbbi kettővel ellentétben inkább kedvez a helyben maradásnak, mivel a magas kapcsolati motivációjú emberek számára a családjuk és barátaikkal való kapcsolódás a legfontosabb, így nehezen szakadnak el tőlük, márpedig a helyváltoztatás gyakran eredményezi a személyes szociális hálótól való elszakadást.

A magyar kutatások a következő pszichés tényezőket vizsgálták: a jövőbe vetett hit vagy annak hiánya (anómia); ehhez kapcsolódik szülőszerepben a gyermekek jövőkilátásainak megítélése itthon és külföldön; a szociális támogatottság, azaz a családhoz és barátokhoz való kötődés megléte vagy hiánya; az újrakezdés kényszere egy pszichésen terhelt időszakban, mint például a válás vagy a munkanélküliség; az egyén önbizalma, saját erőforrásainak pozitív

megítélése, kockázatvállalási képessége és hite abban, hogy saját sorsát ő irányítja a külső körülmények ellenére is, valamint a saját egészségi állapot megítélése (Gödri, 2016).

A legfontosabb pszichés tényező a migrációban a jövőbe vetett hit, mely összefüggésben van az egyéni életeseményekkel és a gazdasági helyzettel, ugyanakkor a makrokörnyezet, az ország kilátásainak megítélése is befolyásolja a jövőbe vetett hitet (Gödri és Feleky, 2013a, 2013b).

A 2016-os mikrocenzus (KSH Mikrocenzus, 2016a) a szubjektív jóllétet és a jövőbe vetett bizalmat 0–10 fokú skálán mérte, ahol a tízes jelenti a „teljes mértékben bízunk a jövőben”, nulla jelenti a „teljes mértékben reményvesztett” választ. Átlagos értéke 6,05 volt mely a jövőben való közepes bizalmat jelenti a 16 éven felüli felnőtt magyar lakosság körében.

A magyar jövőben nem bízók 11,6%-a tervezte két éven belül az elmozdulást, amely alacsony százaléknak tűnhet, de a magyar lakosságra vetítve azt jelenti, hogy megközelítőleg minden tizedik állampolgárban, aki nem bízunk Magyarországra jövőjében, felmerül a kivándorlás lehetősége. A jövőbe vetett hit és a kivándorlási gondolatok között nincs lineáris fordított arányú összefüggés, de mind a közepesen bizakodók (5,9%), mind az optimisták (7,3%) szignifikánsan kisebb százalékban számolnak be ilyen szándékról (KSH Mikrocenzus, 2016a).

Az egyén pszichológiai jellemzői mellett demográfiai státusza is befolyásolhatja a döntést. Az anyagi szint és a jövőbe vetett bizalom egymással összefüggésben határozzák meg a migrációra vonatkozó döntést. 2016-ban a legalsó jövedelmi ötödében a jövőben bízók 12,4%-a, míg a nem bízók 13,5%-a fontolgatta a külföldre költözést. A legfelső jövedelmi ötödében a jövőjükben nem bízók 12,8%-a gondolkodott külföldi életen, a középső jövedelmi ötödökben viszont átlagosan csak 5,6–7% között mozgott a migrációt tervezők aránya (KSH Mikrocenzus, 2016a). A migrációt fontolgatók alacsony és magas jövedelműek közötti azonos aránya különböző okokat takarhat. Az alacsony jövedelműeknél a kitörési lehetőségét, a nagyon magas jövedelműeknél a már megszerzett javak féltése, megtartása vagy gyarapítása miatt képzelhető el a migráció.

A családi állapot szempontjából az egyedülálló státusz, a családi kapcsolatok hiánya, gyengesége is elősegíti a migrációt. A családhoz való erősebb kötődés esetén kisebb a migrációs hajlandóság. A visszatérők legnagyobb része a család hiányára panaszkodik, illetve a külföldi országba való be nem illeszkedés, elmagányosodás érzése miatt térnek vissza (Hegedűs és Lados, 2017).

A migráció mint az újrakezdés kényszere vagy lehetősége, tehát az életükkel elégedetlenek körében az anyagilag rosszabb helyzetbe kerülőknél jelenik meg (Gödri, 2016). Ez összefügg a foglalkoztatottsággal, azaz annak hiányával, illetve a családi állapottal. Az elvált státusz anyagi romlást is okozhat, és a lakhatást is nagyban befolyásolja. Az elégedetlenség erősen hat arra, hogy a migrációt valaki komolyan tervezni kezdje. Ugyanakkor a jó egészség, felsőfokú nyelvtudás, kockázatvállaló attitűd és a jövőben javulást nem váró attitűd is a migráció tervezéséhez vezethet (Gödri, 2016).

A belső erőforrások közül – a nemzetközi kutatások által feltártakhoz hasonlóan – az önbizalom, valamint a kockázatvállalási attitűd segíthetnek átlendülni a migrációs nehézségeken, és azok, akik úgy érzik, hogy képesek az életüket irányítani, el tudnak igazodni, és bíznak a jövőben, valamint kevésbé szabálykövetők, több eséllyel indulnak neki egy külföldi útnak (Gödri, 2016).

Míg a migrációval kapcsolatosan bő a szakirodalom, addig az egy helyben maradással kapcsolatosan kevés a magyarázat. Schewel (2020) felosztása szerint három fő csoportba lehet sorolni a helyben maradás okait: megtartó okok, melyek a maradást kívánatosá teszik, tisztító okok, melyek a kivándorlás ellen szólnak, és végül „belső korlátok”. Megtartó erő a beágyazottság, mely fontos

tényezője a maradásnak. Egyfajta helykötődés, amely – minél tovább él valaki egy helyen, annál jobban – erősödik az emberek és a környezet felé (Fischer és Malmberg 2001; Lewicka, 2011). A beágyazottság erős szociális kötődéssel jár, családhoz, barátokhoz (De Jong és Fawcett, 1981; Ritchey, 1976), illetve a nagyobb közösségi bevonódás is a maradást erősíti, mint a vallásosság, közösségi terek, lokális üzleti lehetőségek (Irwin és mtsai, 2004). Taszító erő lehet az, amit másoktól hallanak a maradók a külföldi ételtel járó nehézségekről. Különösen igaz ez akkor, ha együtt jár kockázatkerülő magatartással (Jaeger és mtsai, 2010), amelyet Schewel (2020) már a belső korlátok kategóriába sorol. Az Európai Unióban ugyan nyitottak a határok, a nyugat-európai államokat vizsgálva mégis arra jutottak, hogy a határ gondolata is kelt egyfajta olyan érzetet, hogy „határon belül mi vagyunk, ők határon kívül vannak, és minket az érdekel, ami a határainkon belül történik”, ezt nevezi Van Houtum és Van Der Velde (2004) a „közömbösség küszöbének”.

MAGYARORSZÁGI KIVÁNDORLÁS ÉS VISSZATÉRÉS

Európában a kelet-európai államok a kivándorlás következményeinek munkaerőpiaci nehézségeivel küszködnek. Az innen elvándorlók túlnyomó többsége középfokú iskolai végzettségű, számuk 2008 után robbanásszerűen nőtt. Magyarország az egyetlen olyan ország a közép-kelet-európai régióban, ahol a diplomások vándorolnak ki a legnagyobb arányban (Hárs, 2018).

Magyarországon a rendszerváltás előtt korlátozták az állampolgárok kivándorlási lehetőségeit. A schengeni térségnek Magyarország csak 2007 decemberétől lett tagja, ekkortól léphettek át a magyar állampolgárok ellenőrzés nélkül a határokat (Zán, 2013). A kivándorlás a 2008-as gazdasági válságot követően erősödött fel, ekkor a válság hatására és az egyre növekvő munkanélküliség miatt sokan távoztak az országból. 2011-től a német és osztrák munkaerőpiaci korlátozások megszűnése miatt még több lett a bejelentett kivándorló. 2010 és 2019 között éves szinten közel háromszorosára nőtt a kivándorlók száma, 7318-ról 21 900 főre (KSH, 2022, éves adatsor). Ugyanakkor, az elvándorlás mértéke ebben az évtizedben 2016-tól csökkent, majd 2019-ben gyorsult fel újra (Monostori, Óri és Spéder, 2021). Noha a Covid-világjárvány átmenetileg csökkentette a kivándorlást, 2020-ban 19 322 fő jelenik meg a KSH 22.1.1.31. adatsorában mint kivándorló magyar, 2021-ben ez a szám már 21 730 fő, 2022-ben már 28 825 fő.

A kivándorlás megakadályozására számos kormányzati intézkedés született. Az egészségügyi dolgozók elvándorlásának megállítására megszületett a 62/2015. (VI. 30.) Korm. rendelet alapján működő Rezidens Támogatási Program. A diplomás fiatalok hazatérésének előmozdítására indították el a Nemzetgazdasági Minisztérium és az Országos Foglalkoztatási Közhasznú Non-profit Kft. (OFA) együttműködésében a „Gyere haza, fiatal!” és „Vállalkozz itthon, fiatal!” programokat, amelyek azonban sikertelenek voltak, és leállították őket. A felsőfokú állami oktatásban részt vevő diákok mozgását korlátozó intézkedés került be a felsőoktatási törvénybe, mely szerint az egyetemi hallgató az oklevelének megszerzéstől számított 20 éven belül az alapképzés idejének megfelelő ideig köteles hazai munkaviszonyt folytatni, vagy visszafizetni az államnak az ösztöndíjat (Magyar állami ösztöndíj, 2022).

Mindezek az intézkedések sem csökkentették a munkájukkal, megélhetésükkel, jövőképükkel elégedetlen magyarok kivándorlását, és nem voltak elégségesek a képzett munkaerő helyben tartására.

Egy átfogó, 2017-ben megjelent magyar kutatás szerint leginkább a 18–40 év közötti korosztály (Siskáné és mtsai, 2017) hagyja el az országot. A tanulmány 2013 és 2016 között kérdőíves módszerrel, 9876 fő bevonásával készült. A motivációk vizsgálatakor a már említett gazdasági okok és a nem megfelelő munkahely mellett a válaszadók az alábbi tényezőket említették: az országban tapasztalható mentalitás, politikai helyzet, bizonytalan jövő, életszínvonal, társadalmi konfliktusok, alacsony megbecsültség. A külföldi országok megítélésekor fontos az anyagi tényezőkön és ezzel összefüggésben a jó munkahely megtalálásán túl a tapasztalatszerzés, nyelvtanulás, mentalitás, természeti környezet, megbecsültség, perspektivikus jövő és a kinti társadalom.

A magyarországi visszavándorlási helyzettel kapcsolatban néhány statisztikai adat áll csak rendelkezésre. A Re-Turn nemzetközi kérdőíves vizsgálatban 2012-ben azt állapították meg, hogy a magyarokra jellemző az ideiglenes, gazdasági célú kivándorlás, amelynek elsősorban a kilátástalanság és egyfajta tudatosan tervezett pénzügyi megerősödés az oka. A kelet-közép-európai kivándorlók otthoni ingatlanjaikat is megtartják, időszakos, 1–5 évre tervezett migráció jellemzi őket (Lang és Nadler, 2014). A KSH 2016-os Mikrocenzus vizsgálata szerint a hazaköltözés okaként családi okot a válaszadók 37%-a, az eltervezett (anyagi) cél megvalósítását 27%-a, míg anyagi, szakmai tanulmányi okot 22%, egyéb okot 14% jelölt meg (Központi Statisztikai Hivatal KSH, 2016b).

A Szegedi Tudományegyetem szociológusainak 2017-es kutatásában 48 interjúalany helyzetét mérték fel a visszatérés után interjú, kvalitatív kutatással (Hegedűs és Lados, 2017). Azt tapasztalták, hogy a remigrációs döntést gondos stratégiai tervezés előzte meg. Csak kevesen voltak, akik számára a külföldi lét megerősítette a haza kötődéseket, leginkább olyan alacsony végzettségűek kerültek ebbe a kategóriába, akik anyagi javak miatt mentek ki dolgozni, és megtakarításaikat gyorsan elköltötték hazatérésük után. Egy másik csoportba azok tartoztak, akik családjukkal mentek ki, nagyrészt magyarokkal barátkoztak külföldön is, idegennyelv-tudásuk hiánya korlátozta őket a további beilleszkedésben. A legtöbbször a legfontosabb visszatérési motiváció a családjuk volt. Az idegen környezetbe könnyen beilleszkedők alapvetően a magas végzettségűek közül kerültek ki.

Egy 2017-es 10 000 fő részvételű kérdőíves magyar vizsgálat is megerősítette a család fontosságát. A hazatérő fiatalok elsősorban családi kötődésük, barátaik hiánya és megszokott lakókörnyezetük miatt térnek vissza (Siskáné és mtsai, 2017).

A KUTATÁS CÉLJA

Jelen kutatás célja, hogy feltárja, hogyan látják a Magyarországon élő és a külföldre távozott magyarok saját magukat és a másik csoportot, vagyis milyen szubjektív jelentést tulajdonítanak a „Magyarországon élő magyar” és a „külföldön élő magyar” fogalmának. Az általunk alkalmazott módszer alkalmas arra, hogy egy-egy jelenséghez kapcsolódó érzelmek és attribúciók olyan nem tudatos rétegét is megragadja, amelyet a kvalitatív interjú vagy kérdőíves vizsgálatok tudatos átgondolást igénylő technikái nem. A cél tehát az, hogy a kutatás a kivándorlással kapcsolatos attitűdök és személyes élmények egy olyan szubjektív rétegét tárja fel, amely hozzájárulhat a kifejezetten magyar kivándorlás, illetve otthon maradás motívumrendszerének komplexebb pszichológiai megértéséhez.

Ennek megfelelően a vizsgálat tárgya, hogy mit jelenthet külföldön élő magyarként és Magyarországon élő magyarként létezni, valamint hogy a hazai és a külföldi magyar csoport milyen jelentést tulajdonít a másoknak, az otthonmaradók az elmenőknek, és az elmenők az otthonmaradóknak. A vizsgálat a magyarországi és a külföldi létező élettapasztalatokat kapcsoló csoportok jelentéstulajdonításának hasonlóságai és különbségei feltárásával hozzájárul az elvándorlás és az otthon maradás motivációinak megértéséhez.

MÓDSZER

Részrtvevők

Vizsgálatunkban összesen 204 fő vett részt, 148 nő és 56 férfi. A minta felét, vagyis 102 főt a Magyarországon élő magyar, a másik felét, vagyis ugyancsak 102 főt, a külföldön élő magyar válaszadók alkották. Az adatgyűjtés menete a következő volt. A külföldi magyar válaszadókat szociális médián keresztül, külföldi magyarok Facebook-csoportjaiban (Külföldi Magyarok 20 ezer tag, Angliai Magyarok 15 ezer tag) toboroztuk. A magyar minta összeállítása az illesztett minta érdekében a külföldön élő magyarok demográfiai mutatóinak megfelelő válaszadók hólabda módszerrel gyűjtött nagyobb csoportjából random módon történt. Az illesztett minta a következő demográfiai mutatókat vette tekintetbe: nem, életkor, iskolai végzettség, valamint településnagyság (a külföldön élő magyarok esetében a magyarországi volt lakóhely). A demográfiai adatok megadásakor a kor szempontjából négy csoportot különítettünk el, a 18–25, a 26–39, a 40–60, valamint a 60+ évesek csoportjait. A válaszadók koreloszlása a következő: 18–25 éves 18 fő, 26–39 éves 122 fő, 40–60 éves 58 fő, 60+ 6 fő, összesen 204 fő. A külföldön élő magyarok között a legtöbben Angliában élnek (49), majd az USA (27), Németország (14), Csehország (11), Ausztria (8) következik. A többi válaszadó különböző európai országokban (Hollandia, Svédország, Svájc, Franciaország stb.), Kanadában (3) és Ausztráliában (1) él.

A külföldön élő válaszadók átlagosan 6,4 éve éltek külföldön (leghosszabban 25 éve, legrövidebben 2 éve).

A résztvevők a magyar lakosság átlagos iskolai végzettségéhez képest magasabb iskolai végzettségűek. A 2016-os mikrocenzus adatok alapján a magyar népesség csupán 18%-a diplomás, és csak 28%-a középiskolai végzettségű, a lakosság további része alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezik. A mintában szereplő válaszadók közül 27,4% (58 fő) középiskolai, míg 66,6% (136 fő) felsőfokú végzettséggel és további 4,9% (10 fő) tudományos fokozattal rendelkezett. Ez összhangban van azzal a korábbi adattal, hogy Magyarországról nagyobb arányban távoznak a magasabb iskolai végzettségűek, mint más országokból (Hárs, 2018). A válaszadók közül 17,6% (36 fő) kistelepülésről jön, 82,3% (168 fő) nagyvárosi.

Kutatási eszköz

A kutatás az Asszociációs Csoportanalízis Technika (Associative Group Analysis, röviden AGA) módszertanát alkalmazza (Szalay és Deese, 1978). Az AGA a pszichológiai kutatásokban gyakran alkalmazott asszociatív módszerek közé sorolható. Az asszociációs kutatásoknak két nagy iskolája az amerikai és a francia iskola (Fülöp, 2014). Az amerikai iskola, az AGA Szalay és Brent (1967), valamint Szalay és Deese (1978) nevéhez kapcsolódik.

Szalay és munkatársai az AGA módszerrel több országban, több fogalomhoz kötött asszociációt vizsgáltak. Dél-Koreában, Kínában, Tajvanon, Mexikóban is alkalmazták az eljárást (Diaz-Guererro és Szalay, 1991; Szalay, Lysne és Brent, 1970; Szalay, Strohl, Fu és Lao, 1994). A témák, melyeket az AGA módszerével vizsgáltak, szintén változatosak voltak. Egy szlovén–amerikai összehasonlító vizsgálatban, amikor Szlovéniában még szocializmus volt, ezzel a módszerrel – mivel nem kér direkt véleménynyilvánítást – olyan politikailag kényes fogalmak szubjektív jelentését is meg tudták vizsgálni, mint a kommunizmus, kapitalizmus, szocializmus (Szalay és Pecjak, 1979). Magyarországon Fülöp (2014) végzett nemzetközi összehasonlító vizsgálatot a versengés fogalmával kapcsolatban, Sebestyén és Fülöp (2015) a versengés, győzelem és vesztes fogalmát hasonlították össze kínai és magyar diákok körében, míg Pinczés-Pressing, Sebestyén, Berkics és Fülöp (2015) ugyanezen fogalmakat vizsgálták versenyző fiatalok körében. Fülöp és munkatársai (2008, 2010) az állampolgáriság szubjektív jelentését is vizsgálták ugyanazzal a módszerrel ugyancsak nemzetközi összehasonlításban.

Az eljárás menete

Az AGA eljárás során arra kéri a válaszadót, hogy írja le, mi jut eszébe egy adott hívószóról. Az asszociációi leírására egy perc áll a rendelkezésére. Az így kapott asszociációkat három szempont szerint elemzik: először a szavak jelentésének érzelmi tartalma szerint, majd az asszociációk súlya szerint rangsorba állítják azokat, végül a hasonló jelentéstartalmú szavakat kategorizálják (Fülöp, 2014).

A jelen vizsgálatban az asszociációkat érzelmi konnotációjuk alapján három csoportba soroltuk, pozitív, negatív és semleges kategóriába.

Az asszociációk egy adott szóra viszonylag stabilak, pszichológiai fontosságuk függ a sorrendjüktől. A sorrend alapján történő súlyozás ezeknek az asszociációknak az ismételt mérések során mutatkozó stabilitását tükrözi (Szalay, 1978). Ennek megfelelően az AGA az első asszociációt hat súlyponttal értékeli, a másodikat öttel, a harmadikat négyvel, a negyediket, ötödiket, hatodikot, hetediket hárommal, a nyolcadikat és kilencediket kettővel, a tizedik és minden további asszociáció egy súlypontot kap.

A legnagyobb súlyú asszociációk azonosításához a súlyokkal ellátott egyéni asszociációkból a csoportra vonatkozó listát készítünk, ahol az azonos szavak súlyukkal együtt egymás mellé kerülnek. Így meghatározhatóak az adott csoportban legnagyobb súllyal és a leggyakrabban előforduló asszociációk.

Az elemzés egy másik szempontja a tartalmi kategorizáció. A kész szólistából a hasonló jelentésű szavak alapján kategóriákat állítunk fel. Ez a tartalomelemzés teszi lehetővé, hogy kirajzolódjon, hogy milyen jelentéscsoportokat kapcsol egy adott csoport egy adott jelenséghez. A kategóriacsoportokat további alkategóriákra lehet bontani, ezzel mélyítve a tartalomelemzést. Az AGA módszertana 8–12 fő kategóriát javasol megállapítani.

Azt, hogy az egyes kategóriák milyen arányban alkotják az adott fogalom szubjektív jelentését az egyes kategóriacsoportokban levő szavak összsúlyának összeadásával és a teljes asszociációs lista összsúlyához mint 100%-hoz arányítva lehet meghatározni.

A kutatás online felületen zajlott. Az előzetes pilot vizsgálat alapján ezért az eredeti 1 perc helyett a válaszadók 2 percet kaptak asszociációik leírására, mert az online felület használata során azt a visszajelzést kaptuk, hogy rövid a válaszadási idő. A vizsgálatban összesen 4 kifejezésre kértük, hogy a válaszadók asszociáljanak: az első pár a magyarországi magyar, külföldi

magyar, a második Magyarországon élni és Külföldön élni volt. A párokon kötött sorrendben követték egymást, a párokon belül a sorrendet randomizáltuk. A jelen cikk az első pár szóra adott asszociációk elemzését mutatja be. Az adatgyűjtés 2017 októbere és 2018 decembere között történt. A beérkezett válaszokat külföldi és magyar csoportra szűrtük, és illesztett mintát alkottunk.

Az asszociációk érzelmi tartalmának az elemzését, valamint a tartalmi kategorizációt két egymástól független kutató végezte. Az elkészült elemzéseket összehasonlították, a kevés eltérést megbeszéltek, és konszenzusra jutottak a besorolás tekintetében, majd a fő kategóriák megnevezését is konszenzussal döntötték el.

A vizsgálatra etikai engedélyt az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Etikai Bizottsága adott 2017-ben (2017/216/B).

EREDMÉNYEK

Asszociációk összsúlya, száma, átlagos asszociációs szám

Mindkét csoport két hívószóra asszociált, ezek: Magyarországon élő magyar, külföldön élő magyar. A két csoportra az egyszerűség kedvéért, mint MM csoport (magyarországi magyar csoport) és KM csoport (külföldi magyar csoport) hivatkozunk. Az *1. táblázat* a két csoport asszociációinak számát, az asszociációk összsúlyát, valamint az átlagos asszociációs számot tartalmazza.

Az asszociációk és a súlyok számának összehasonlítását Mann–Whitney-próbával végeztük el, mert egyik adatsor eloszlása sem felel meg a normális eloszlásnak, ezért az esetleges különbségek csak nemparaméteres próbával vizsgálhatók. A Mann–Whitney-próba feltételei teljesülnek, ezért a kapott eredmények jól értelmezhetőek. Ezek szerint sem az asszociációk számában, sem a súlyoknál nincs szignifikáns eltérés a két csoport között, egyik hívószóra sem.

A *2. táblázat*ban feltüntettük minden teszthez a tesztstatistika értékét és a p-értéket.

1. táblázat. MM csoport és KM csoport asszociációi (összsúly, szám, átlagos asszociációs szám)

Hívószó	Asszociációk összsúlya		Asszociációk száma		Átlagos asszociációs szám	
	MM csoport	KM csoport	MM csoport	KM csoport	MM csoport	KM csoport
Magyarországon élő magyar	2164	1908	569	490	5,6	4,8
Külföldön élő magyar	2201	1949	592	513	5,8	5,0

2. táblázat. Asszociációk és súlyok számának összehasonlítása

Hívószó	Asszociációk száma		Súlyok száma	
	MW-próba értéke	p-érték	MW-próba értéke	p-érték
Magyarországon élő magyar	4450,0	0,072	57586,5	0,368
Külföldön élő magyar	4556,5	0,123	54267,5	0,729

Asszociációk érzelmi konnotáció vizsgálata

Az egyes asszociációk pozitív, negatív, illetve semleges besorolást kaptak. Pozitív csoportba került például a család, barát, remény, kitartó, hazafi szavak. Negatív csoportba kerültek az olyan szavak, mint szegény, szomorú, depressziós, irigység, nehéz. Semleges kategóriába kerültek például az állampolgár, az átlagos, a mindenki szavak.

A három csoportban az asszociációk súlyait összeadtuk, majd megvizsgáltuk, hogy van-e különbség az asszociációk érzelmi jelentéstartalma esetében a két csoport között (3. táblázat).

Legnagyobb súlyú asszociációk és leggyakoribb szavak a vizsgált csoportokban

Mindkét csoportban összesítettük az asszociációkat a „Magyarországon élő magyar”, illetve a „külföldön élő magyar” hívószavakra (4. és 5. táblázat).

A két csoportban az első tíz legnagyobb súlyú asszociáció között négy azonos található a „Magyarországon élő magyar” hívószó esetén: a szegény, magyar, család és otthon szavak, és ezek közül a szegény szó mindkét csoportban a legelső és leggyakoribb asszociáció. A többi szó csoportonként eltér (lásd 4. táblázat). Az MM csoportban megjelenik a szomorú és a szerencsétlen, a hazafi és az állampolgár, valamint a remény és az átlagos szavak. Ezzel szemben a KM csoport esetében a nehéz, az irigység, a félelem, küzdő és kitartó és a barátok szó.

A „külföldön élő magyar” hívószóra adott legnagyobb súlyú és leggyakoribb asszociációk esetében is volt átfedés a két csoport között. Ebben az esetben az első tíz asszociáció közül hat volt azonos: bátor, lehetőség, szerencsés, honvágy, pénz és szabad szavak és ismételt azonos volt az első helyen szereplő, legnagyobb súlyú és gyakoriságú szó, a bátor. Az MM csoportban az első tíz szó között szerepelt még a munka, a kivándorolt, az idegen és a jól kereső, míg a KM csoportban a kalandvagyó, az irigy, a nyitott és a sikeres.

3. táblázat. Pozitív és negatív konnotációjú szavak összsúlya és különbségei az MM és KM csoport között

Szavak érzelmi konnotációja	MM csoport		KM csoport		p-érték*	Khi-négyzet**
	negatív	pozitív	negatív	pozitív		
Magyarországon élő magyar	1391 (73,5%)	502 (26,5%)	1227 (67,9%)	581 (32,1%)	0,000	14,09
Külföldön élő magyar	757 (37,4%)	1267 (62,6%)	641 (35,5%)	1162 (64,5%)	0,235	1,41

Megjegyzés: * A p értékek számításánál a semleges szavak mennyiségét nem vettük figyelembe, mert arra voltunk kíváncsiak, hogy az adott hívószavak vizsgálatánál hogyan oszlanak meg a pozitív és negatív konnotációjú szavak. ** A khi-négyzet-próba szerint a „Magyarországon élő magyar” hívószó esetén ($p = 0,000$) volt szignifikáns eltérés abban, hogy a két csoport milyen arányban válaszolt pozitív és negatív konnotációjú asszociációkkal. Az MM csoport asszociációi szignifikánsan negatívabbnak bizonyultak. Szignifikáns eltérés ugyanakkor a külföldön élő magyar hívószónál ($p = 0,235$) nincs. Míg a Magyarországon élő magyar esetében mindkét csoport asszociációi dominánsan negatívak (MM: 73,5%; KM: 67,9%), a külföldön élő magyar esetében pont ellenkezőleg, dominánsan pozitívak (MM: 62,6%; KM: 64,5%).

4. táblázat. A legnagyobb súlyú és leggyakrabban használt asszociációk a Magyarországon élő magyar hívószó esetében a két csoportban

Magyarországon élő magyar hívószó/MM csoport			Magyarországon élő magyar hívószó/KM csoport		
Legnagyobb súlyú szavak	Súly	Gyakoriság	Legnagyobb súlyú szavak	Súly	Gyakoriság
szegény	96	20	szegény	61	12
szomorú	38	10	nehéz	45	10
magyar	35	7	család	44	11
család	29	9	irigység	34	8
hazafi	26	6	kitartó	32	7
szerencsétlen	25	5	félelem	31	7
állampolgár	24	4	magyar	28	5
otthon	24	6	otthon	27	5
remény	24	7	barátok	25	7
átlagos	23	4	küzdő	25	6

5. táblázat. A legnagyobb súlyú és leggyakrabban használt asszociációk a külföldön élő magyar hívószó esetében a két csoportban

Külföldön élő magyar hívószó/(MM csoport)			Külföldön élő magyar hívószó/(KM csoport)		
Legnagyobb súlyú szavak	Súly	Gyakoriság	Legnagyobb súlyú szavak	Súly	Gyakoriság
bátor	93	18	bátor	75	17
lehetőség	44	15	lehetőség	52	12
munka	44	12	honvágy	37	10
szerencsés	43	9	pénz	36	11
honvágy	42	10	kalandvágyó	32	6
kivándorolt	38	7	irigy	29	7
pénz	38	9	szerencsés	27	6
idegen	35	8	szabad	25	7
szabad	35	7	nyitott	24	7
jól kereső	33	8	sikeres	23	5

Kategorizáció a Magyarországon élő magyar és külföldön élő magyar hívószavakra

Kategorizáció: „Magyarországon élő magyar”. A Magyarországon élő magyar hívószóra a két csoport asszociációit a következő kategóriákba lehetett nagyság szerint rendezni: *Negatív tulajdonságok, Pozitív tulajdonságok, Hazafiasság, Állampolgár, Közösségi háló, Negatív társadalmi légkör, Tér és Egyéb.* A KM csoport esetében egy egészen kicsi kategória is megjelent, a *Múlt.* Az *Egyéb* kategória máshova nem sorolható szavakat tartalmaz mindkét csoport esetén (lásd 6. táblázat).

A *Negatív tulajdonságok* fő kategória alá az MM csoportban a *Depressziós-vesztes, Buta, Szegény, Szorongó, Merev, Agresszív, Immorális, Önző* alkategóriákat soroltuk. A fő kategória legnagyobb súlyú szavai: *szegény* (96 pont), *szomorú* (38 pont), *szerencsétlen* (25 pont). A KM csoportban a *Merev, Szorongó* és *Önző* alkategóriák hiányoznak. A kategória legnagyobb súlyú szavai ebben a csoportban: *szegény* (61 pont), *nehéz* (45 pont), *félelem* (31 pont).

6. táblázat. Kategorizáció a „Magyarországon élő magyar” hívószó esetében

Kategória	Alkategória	(MM) csoport		(KM) csoport		p-érték
		Összsúly	%	Összsúly	%	
NEGATÍV TULAJDONSÁGOK	Depressziós-vesztes	429	19,82	544	28,51	0,000
	Szegény	163	7,53	229	12,00	0,000
	Buta	162	7,48	88	4,61	0,000
	Agresszív	74	3,42	150	7,86	0,000
	Önző	63	2,91	–	–	0,000
	Szorongó	60	2,77	–	–	0,000
	Merev	43	1,99	–	–	0,000
	Immorális	38	1,76	60	3,14	0,004
	ÖSSZESEN	1032	47,68	1071	56,13	0,000
POZITÍV TULAJDONSÁGOK	Kitartó/motivált	186	8,60	165	8,65	1,000
	Ismerős-biztonságos	87	4,02	–	–	0,000
	Szociális	74	3,42	–	–	0,000
	Melegség	–	–	64	3,35	0,000
	Jókedvű	–	–	42	2,20	0,000
	Összetartó	–	–	17	0,89	0,000
	ÖSSZESEN	347	16,04	288	15,09	0,411
	HAZAFIASSÁG	Hazaszerető	170	7,86	159	8,33
Kirekesztő		103	4,76	59	3,09	0,008
Magyar ételek		4	0,18	7	0,37	0,367
ÖSSZESEN		277	12,80	225	11,79	0,340
ÁLLAMPOLGÁR		207	9,57	116	6,08	0,000
KÖZÖSSÉGI HÁLÓ	–	118	5,45	97	5,08	0,623
POLITIKA	–	–	–	58	3,04	0,000
NEGATÍV TÁRSADALMI LÉGGÖR	–	109	5,04	–	–	0,000
EGYÉB	–	48	2,22	34	1,78	0,371
TÉR	–	26	1,20	11	0,58	0,046
MŰLT	–	–	–	8	0,42	0,000
ÖSSZESEN	–	2164	100	1908	100	

A *Pozitív tulajdonságok* fő kategóriában mindkét csoportban megjelenő kategória a *Kitartó-motivált*, az MM csoport saját pozitív tulajdonságai a *Szociális*, *Ismerős-biztonságos* alkategóriák alá rendeződtek. A fő kategória legnagyobb súlyú szavai: remény (24 pont), kitartó (20 pont), büszke (19 pont). A *Pozitív tulajdonságok* fő kategórián belül a KM csoport esetében az *Összetartó*, *Jókedvű és Melegség* alkategóriák születtek. A kategória legnagyobb súlyú szavai: kitartó (32 pont), küzdő (25 pont), bátor (17 pont).

A *Hazafiasság* témája, alkategóriái az MM csoportban a *Hazaszerető*, *Kirekesztő*, és a *Magyar ételek*. A kategória legnagyobb súlyú szavai: hazafi (26 pont), nacionalista (23 pont), hazaszeretet (18 pont). A KM csoportban a kategória legnagyobb súlyú szavai: hazafi (36 pont), rasszista (13 pont), idegenyűlő (10 pont).

Az *Állampolgár* fő kategóriába olyan asszociációk kerültek, melyek az államhoz, országhoz való tartozást fejezik ki. A kategória legnagyobb súlyú szavai az MM csoportban: magyar (35 pont), állampolgár (24 pont), politika (16 pont). Az *Állampolgár* fő kategória legnagyobb súlyú szavai a KM csoportban: magyar (28 pont), nyugdíjas (14 pont), cigány (6 pont).

A *Közösségi háló* fő kategória azokat a fontos referenciacsoportokat és személyeket jeleníti meg, amelyek az MM csoport társas kötődését fejezik ki: legnagyobb súlyú szavai: család (29 pont), én (16 pont), dédmama (6 pont). A *Közösségi háló* kategória a KM csoport esetében a Magyarországon élő referenciaszemélyeket jelenti, legnagyobb súlyú szavai: otthon (27 pont), család (44 pont), barátok (25 pont).

A *Negatív társadalmi léggör* kategóriát csak az MM csoportban azonosítottuk. Ide a negatív társadalmi közérzetre vonatkozó asszociációkat soroltunk. A legnagyobb súlyú szavak ebben a kategóriában: létminimum (8 pont), megosztottság (7 pont), szürke (7 pont).

Ugyanakkor a *Politika* mint fő kategória a KM csoport asszociációi esetében volt csak azonosítható: A kategória legnagyobb súlyú szavai: Fidesz (17 pont), politika (11 pont), politizál (6 pont).

A *Tér* kategóriában a legnagyobb súlyú szavak az MM csoportban: vidék (10 pont), panel (6 pont), Bécs (4 pont) voltak, míg a KM csoportban: Budapest (5 pont), hely (4 pont), Balaton (1 pont).

A KM csoport esetében azonosítható volt egy további kategória is, a *Múlt*, mely olyan szavakat tartalmaz, amelyek a válaszadó magyarországi múltjára és arra utalnak, hogy az már „elmúlt”. A *Múlt* kategória legnagyobb súlyú szavai: múltam (5 pont), gyerekkor (3 pont).

Fisher-egzakt teszttel megvizsgáltuk a magyarországi magyar hívószó esetében a két csoport asszociációinak arányait. Szignifikáns különbség van a Negatív tulajdonságok ($p = 0,000$), az Állampolgár ($p = 0,000$) fő kategóriákban a két csoport asszociációinak arányában. A KM csoport tagjai szignifikánsan nagyobb súllyal idéztek fel a Magyarországon élő magyarokkal kapcsolatban negatív tulajdonságokat, és szignifikánsan alacsonyabb súllyal idéztek fel az állampolgáriságra utaló fogalmakat. A magyarországi politikával és a múlttal kapcsolatos szavak csak a KM csoportnál jelentek meg, a negatív társadalmi léggör kategória viszont csak az MM csoportnál jelent meg.

Kategorizáció: „Külföldön élő magyar”. Mindkét csoportban megjelentek az alábbi fő kategóriák azok nagysága szerint felsorolva: *Pozitív tulajdonságok, Húzóerők, Negatív lételemény, Menekülés, Hazafiasság, Negatív tulajdonságok, Közösségi háló, Külföldilét-adaptáció, Tér és Egyéb* (lásd 7. táblázat).

A sehova nem sorolható szavak az Egyéb kategóriába tartoznak.

Mindkét csoportban a *Pozitív tulajdonságok* volt a legnagyobb kategória. A *Bátor, Harmónia és az Okos* alkategóriák mindkét csoportban azonosíthatók voltak. Az MM csoportban a *Siker* alkategóriát, míg a KM csoportban a *Kitartó* alkategóriát azonosítottuk. A fő kategória legnagyobb súlyú szavai az MM csoportban a bátor (93 pont), szerencsés (43 pont), szabad (35 pont). A kategória legnagyobb súlyú szavai a KM csoportban: bátor (75 pont), kalandvágyó (32 pont), szerencse (27 pont).

A *Húzóerők*, azaz a külföldi lét pozitív és vonzó vonatkozásait csoportosító fő kategóriában mindkét csoportban megjelenik a *Magasabb életszínvonal*, a *Kaland*, a *Fejlődés* és *Munka* alkategória. Az MM csoportban egy további kategóriát azonosítottunk, és ez a *Jövőbeli perspektívák*. A fő kategória legnagyobb súlyú szavai ebben a csoportban: lehetőség (44 pont), munka (44 pont), pénz (38 pont), a legnagyobb súlyú szavak a KM csoportban: lehetőségek (52 pont), munka (16 pont), tanulás (11 pont).

A *Negatív lételemény* kategóriába olyan asszociációk kerültek, amelyek a külföldi élet nehézségeivel kapcsolatosak, alkategóriái a *Magány* és az *Elszakadás*. Az MM csoportban a kategória

7. táblázat. Kategorizáció a „Külföldön élő magyar” hívószó esetében

Kategória	Alkategória	MM csoport		KM csoport		p-érték
		Összsúly	%	Összsúly	%	
POZITÍV TULAJDONSÁGOK	Bátor	269	12,22	253	12,98	0,482
	Sikeres	174	7,91	–	–	0,000
	Harmónia	161	7,31	169	8,67	0,108
	Okos	74	3,36	84	4,31	0,123
	Kitartó	–	–	215	11,03	0,000
	ÖSSZESEN	678	30,80	721	36,99	0,000
HÚZÓERŐK	Magasabb életszínvonal	159	7,22	126	6,46	0,356
	Jövőbeli perspektívák	154	7,00	–	–	0,000
	Munka	126	5,72	64	3,28	0,000
	Kaland	85	3,86	23	1,18	0,000
	Fejlődés	30	1,36	96	4,93	0,000
	ÖSSZESEN	554	25,17	309	15,85	0,000
NEGATÍV LÉTÉLMÉNY	Magány	329	14,95	205	10,52	0,000
	Elszakadás	36	1,64	82	4,21	0,000
	ÖSSZESEN	365	16,58	287	14,73	0,104
MENEKÜLÉS		160	7,27	115	5,90	0,080
HAZAFIASSÁG	Hazafias	91	4,13	53	2,72	0,014
	Hazafiatlan	54	2,45	–	–	0,000
	ÖSSZESEN	145	6,59	53	2,72	0,000
NEGATÍV TULAJDONSÁGOK	Depressziós	23	1,04	62	3,18	0,000
	Önző	42	1,91	–	–	0,000
	Beképzelt	36	1,64	66	3,39	0,000
	Buta	–	–	18	0,92	0,000
	Immorális	–	–	45	2,31	0,000
	Irigy	–	–	48	2,46	0,000
	Rasszista	–	–	45	2,31	0,000
	ÖSSZESEN	101	4,59	284	14,57	0,000
KÖZÖSSÉGI HÁLÓ	–	79	3,59	40	2,05	0,004
KÜLFÖLDILÉT-ADAPTÁCIÓ	–	62	2,82	122	6,26	0,000
TÉR	–	34	1,54	11	0,56	0,002
EGYÉB	–	23	1,04	7	0,36	0,010
ÖSSZESEN	–	2 201	100	1 949	100	

legnagyobb súlyú asszociációi: honvágy (42 pont), kivándorolt (38 pont), idegen (35 pont), a KM csoportban a legnagyobb súlyú szavak: honvágy (37 pont), magányos (18 pont), egyedül (17 pont).

A *Menekülés* fő kategória mindkét csoportban megjelenik, ide olyan asszociációk sorolódtak, amelyek a Magyarországról való távozást motiválhatják. A kategória legnagyobb súlyú szavai az MM csoportban: menekülés (31 pont), elkeseredettség (13 pont), kitörés (12 pont). A KM csoportban: megélhetés nehézsége (17 pont), kihasználni (8 pont), kitörés (6 pont), szabadulás (6 pont).

A *Hazafiasság* fő kategórián belül az MM csoport esetében két alkategóriába sorolhatók a válaszok, a *hazafias* és *hazafiatlan* alkategóriába. A *Hazafias alkategória* legnagyobb súlyú szava az MM csoportban: hazaszeretet (10 pont), történelem (8 pont). A *hazafiatlanság* alkategória legnagyobb súlyú szavai: migráns (10 pont), áruló (6 pont). A KM csoportban nem jelenik meg hazafiatlan alkategória. Legnagyobb súlyú szavak ebben a csoportban: haza (9 pont), hazafi (6 pont), magyar sulis (5 pont).

A *Negatív tulajdonságok* fő kategórián belül elkülönítettünk a *Depressziós, Önző, Beképzelt, Buta, Immorális, Irigy, Rasszista* alkategóriákat. Az MM csoport három alkategóriába tartozó negatív tulajdonságot kapcsolt a külföldi magyarokhoz: *Beképzelt, Depressziós* és *Önző*. A fő kategória legnagyobb súlyú szavai: irigykedés (22 pont), beképzelt (12 pont), barátságtalan (9 pont). A KM csoportban a *Negatív tulajdonságok* fő kategória alkategóriái *Beképzelt, Depressziós, Buta, Immorális, Irigy, Rasszista*. A legnagyobb súlyú szavak: irigy (29 pont), nagyképzű (18 pont) és rosszindulat (13 pont).

A *Közösségi háló kategória mindkét csoportnál megjelenik*. Az MM csoportban a kategória legnagyobb súlyú szavai: család (24 pont), barát (24 pont), ismerősök (6 pont). A KM csoportban család (17 pont), gyerekek (9 pont), barát (8 pont).

A *Külföldilét-adaptáció fő kategóriába* olyan asszociációk kerültek, amelyek az ottani élet kihívásaira és a külföldi élethez való alkalmazkodás kihívásaira utalnak. Az MM csoportban a legnagyobb súlyú szavak: ingázás (7 pont), alkalmazkodás (6 pont), identitáskeresés (5 pont); a KM csoportban: változás (11 pont), sorstárs (11 pont), beilleszkedés (9 pont).

A *Tér* kategória legnagyobb súlyú asszociációi az MM csoportban: London (19 pont), Erdély (5 pont), Róma (4 pont); a KM csoportban London (6) és Berlin (5).

Fisher-egzakt teszttel megvizsgáltuk a külföldi magyar hívószó esetében a két csoport asszociációinak különbségeit. Szignifikáns különbség van a Pozitív tulajdonságok ($p = 0,000$), a Húzóerők ($p = 0,000$), a Hazafiasság ($p = 0,000$), a Negatív tulajdonságok ($p = 0,000$), a Közösségi háló ($P = 0,004$), a Külföldilét-adaptáció ($p = 0,000$), a Tér ($p = 0,0002$) fő kategóriákon belül. Nincsenek csak egyik vagy csak másik csoportban előforduló fő kategóriák. A KM csoport szignifikánsan nagyobb százalékban idézett fel a külföldön élő magyarokkal kapcsolatban pozitív és negatív tulajdonságokat is, több, a külföldi életre és adaptációra vonatkozó tartalmakat és szignifikánsan alacsonyabb százalékban idézett fel negatív létélményre utaló fogalmakat. Az MM csoport több húzóerőt idéz fel, amely a külföldön élő magyaroknak a kivándorlás melletti döntését segíthette. A hazafiatlanság alkategória csak az MM csoportnál jelent meg a külföldön élőkkel kapcsolatban. A Pozitív és Negatív tulajdonságok fő kategóriák egymáshoz viszonyított aránya megegyezett. Mindkét csoportban sokkal nagyobb arányban asszociáltak pozitív tulajdonságokat a külföldön élő magyarokkal kapcsolatban, mint negatív tulajdonságokat (MM: 30,08%, 4,59%; KM: 36,99%, 14,57%).

ÖSSZEFOGLALÁS ÉS DISZKUSSZIÓ

Kutatásunk célja az volt, hogy mélyebb és komplexebb megértést adjon a kivándorlás, illetve maradás motívumairól, ki tudja egészíteni a már meglévő kutatások eredményeit. A magyarok autosztereotípiáira vonatkozó korábbi kutatások nagyrészt kérdőíves módszereket használtak, általában a kutató által előzetesen meghatározott tulajdonságokat kellett a válaszadóknak skálákon értékelniük (Csepeli és mtsai 2002; Hunyady, 2005; Mészáros, 2018; Gaál-Klippel, 2021).

Ezek a kutatások a „magyarokra” kérdeztek rá, és tudatosan átgondolt válaszokat kértek. A jelen kutatásban alkalmazott asszociációs technika sokkal spontánabb, és a tudatos átgondolás által nem elaborált érzelmeket, gondolatokat tud feltárni. Hunyady (2013) ugyancsak ezért alkalmazta a „gondolattársítást” 2012-es reprezentatív vizsgálatában. A vizsgálatban a Magyarország hívószó szerepelt. A jelen vizsgálatban a hívószó nem egyszerűen a „magyar” volt, mint a sztereotípiakutatásokban (Hunyady, 2010), vagy a Magyarország a fenti asszociációs vizsgálatban, hanem a „magyar” szót egy jelző előzte meg: „magyarországi magyar”, illetve „külföldön élő magyar”, vagyis a magyar mint nemzeti és kulturális hovatartozás meghatározott lokális kontextusba helyeződött. Ez lehetővé tette, hogy azonosítsuk azokat a jellemzőket, amelyek azonosan megjelennek mindkét csoport esetében, vagyis függetlenül attól, hogy az illető magyar Magyarországon vagy külföldön él, jellemzője a magyaroknak, illetve azokat a jellemzőket, amelyek ezt a két csoportot elkülönítik, vagyis amelyek magyarázatot adhatnak arra, hogy az egyik csoport magyar végül is miért hagyja el az országot, és a másik csoport magyar végül is miért marad.

A kutatás a kivándorlás pszichológiai összetevőit és motívumait egy, a migrációs kutatások során korábban nem alkalmazott módszerrel, az Asszociatív Csoportanalízis Technika (Szalay és Brent, 1967; Szalay és Deese, 1978) segítségével kívánta feltárni. A maradás vagy távozás döntését a Magyarországon élő és a Magyarországot elhagyó magyarok csoportjának e két csoporthoz tartozó résztvevők által tulajdonított szubjektív jelentése vizsgálatával kívánta árnyaltabban megérteni. Az alkalmazott két hívószó a nemzeti autosztereotípiát („milyenek a magyarok”) a kivándorlás specifikus kontextusába helyezi, és arra készíti a Magyarországon és külföldön élő magyar válaszadókat, hogy két eltérő csoportként gondoljanak a magyarokra, az országban maradó és az országot elhagyó magyarok csoportjaként.

A kutatás a különbségeket igyekezett feltárni a saját és a külső csoportnak tulajdonított jelentésben, de a vizsgálatban részt vevő, Magyarországon élő magyar és külföldön élő magyar válaszadók asszociációi a magyarországi magyarokkal és a külföldi magyarokkal kapcsolatban a szubjektív jelentés erős hasonlóságaira mutattak rá, annak ellenére, hogy az egyik csoport tagjai elhagyták az országot, és átlagosan több mint hat éve élnek külföldön. Ez a közösen megélt magyarországi tapasztalatok, szokásrendszer, kulturális-társadalmi beágyazottság, vagyis a nemzeti kontextus hatására („national context effect”, Straus, 2009), az azonos gyökerek meghatározó szerepére utal, a kivándorlással kapcsolatos eltérő döntés ellenére. A két hívószóra adott asszociációk egy nemzet tagjait jellemzik. A hasonlóság megjelenik mind a legnagyobb súllyal rendelkező 10 asszociáció, mind a kategóriák szintjén.

A Magyarországon maradó magyarokat mindkét csoport erősen negatívan percipálja, nemcsak azok látják erősen negatívan a magyarországi magyarokat, akik kiléptek ebből a csoportból, hanem azok is, akik benne maradtak, az asszociációk egyfajta általános negatív „énképre” utalnak. Ez a negatív kép az asszociációk érzelmi konnotációja alapján paradox módon erősebben jellemzi azokat, akik Magyarországon élnek, míg a kategóriák szintjén a külföldi magyarok tulajdonítanak nekik szignifikánsan több negatív tulajdonságot. Ezek majdnem az asszociációk felét teszik ki az MM és több mint a felét a KM csoportban. A legnagyobb súlyú asszociáció a magyarországi magyarokról mind az MM, mind a KM csoport esetében a „szegény” kifejezés, amely szónak kettős jelentése van: egyrészt az adott csoport anyagi színvonalára utal, másrészt sajnálatot fejez ki az adott csoport iránt.

A negatív megítélést erősíti, hogy ha a Pozitív és Negatív tulajdonságok fő kategóriák arányát tekintjük, akkor a magyarországi magyaroknak mindkét csoport lényegesen nagyobb arányban tulajdonított Negatív tulajdonságokat, mint Pozitív tulajdonságokat. Az asszociációk a magyarországi magyarokat vagy egyfajta „tanult tehetetlen” (Seligman, 1972) állapotban lévőnek írják le, akik depressziósak, vesztesek, szerencsétlenek, buták, szorongók vagy kisebb arányban, de ezzel ellentétesen agresszívek, önzők és immorálisak, akik a rossz anyagi és a negatív társadalmi körülmények ellenére helyben maradván kitartanak és küzdenek. A legnagyobb alkategória mind az MM (majdnem az asszociációk egyötöde), mind a KM csoport (majdnem az asszociációk harmada) esetében a depressziós. A KM csoport képe szignifikánsan negatívabb, szignifikánsan depressziósbabbnak, vesztesebbnak, szegényebbeknek, agresszívebbnek és immorálisabbnak látják azokat, akik Magyarországon élnek. Ez egy „taszító” faktor is lehetett a kivándorlásukban, nem kívántak egy ilyen „vesztes” csoporttal azonosulni. A depresszió mint asszociáció gyakorisága összecseng a korábban említett 2017-es Eurostat-adatokkal (Eurostat, 2017), mely szerint a magyarok depresszióra való hajlama volt Európában a legmagasabb, valamint Hunyady György magyar panasz kultúrára vonatkozó eredményeivel (Hunyady, 2018), asszociációs vizsgálatában a bizonytalanság, jövőtől való félelem és a pesszimizmus gyakoriságával (Hunyady, 2013, 2018), illetve a kesergés kultúrájával (Tóth és Kovács, 2011). Hunyady (2013) ezerfős reprezentatív vizsgálatában azt találta, hogy a Magyarország hívószó a vizsgálati személyek 74%-ában szomorúságot váltott ki, és 65% tagadta, hogy a szó lelkesedést váltana ki belőle.

A Kárpát-projekt 1997 és 1999 között vizsgálta az anyaországi és a szlovákiai és erdélyi magyarok saját magukról alkotott képét. A magyarországi magyarok önmagukat sokkal negatívabban látták. Alacsony versenyszellemet, az intelligencia hiányát, tehetetlenséget, önzést és lustaságot tulajdonítottak maguknak (Csepeli és mtsai, 2002). A legújabb kutatások is megerősítik a magyarok nagyon negatív önképét, és áldozati szerepű kollektív önmeghatározásukat. Gaál-Klippel (2021) magyarországi és erdélyi magyarok nemzeti sztereotípiáit vizsgálva megállapította, hogy a magyarországiak önmagukról alkotott képében a legfontosabb negatív tulajdonságok az önzőség, gyanakvás, bizalmatlanság és intolerancia voltak.

A külföldön élő magyarról éppen ellenkezőleg mindkét csoport lényegesen pozitívabban képet alkotott, a pozitív asszociációk aránya majdnem kétszer akkora volt, mint a negatívaké, és az asszociációk kategorizációja után a vezető kategória mindkét csoport esetében a Pozitív tulajdonságok, amely az asszociációk egyharmadát tette ki az MM, és majdnem 40%-át a KM esetében.

Arról, aki kivándorol, közös szubjektív kép, hogy bátor, szerencsés, jó anyagi körülmények között él (pénz, jól kereső, sikeres), szabad, és vannak lehetőségei. A nyitottságot és kalandvágyat a külföldön élő magyarok tulajdonítják maguknak. Ez megegyezik korábbi nemzetközi kutatások eredményeivel, mely szerint a mobilitás egyfajta extraverziót és kockázatvállalást igényel (Jokela, 2009). Gödri (2016) kutatásai szerint a nagyobb önbizalom és a kockázatvállalás jobban jellemzi a kivándorlókat, mint a maradókat. Ez a bátorság, szemben a depressziós-vesztes, szorongó, merev magyarországi társakkal adja meg nekik egy jobb élet lehetőségét, a biztonságot, boldogságot, fejlődési lehetőséget, melyek húzóerőként, pozitív létélményként jelentek meg a jellemzésükben.

Egy Boneva és Frieze (2001) által végzett kutatás szerint azok az egyének, akik egy másik országba szeretnének költözni, nagyobb hangsúlyt fektetnek a munkára, magasabb szintű teljesítmény- és hatalommotivációval rendelkeznek, jobban szeretik a kihívásokat, szeretnének sikeresek lenni és hatást gyakorolni. Viszont alacsonyabb szintű kapcsolati motiváció és

családközpontúság jellemzi őket, azokhoz képest, akik inkább a származási országukban maradnának. A magas kapcsolati motivációjú emberek számára a családjuk és barátaikkal való kapcsolódás a legfontosabb, így nehezen szakadnak el tőlük, márpedig a helyváltogatás gyakran eredményezi a személyes szociális hálótól való elszakadást. Az elmenők „dominánsabbak”, mert bátrak és vállalják a kihívásokat, de kevésbé kötődnek emberileg, a kötődő és családszerető maradók viszont „alárendeltebbek”. Az általunk kapott eredmények összhangban vannak ennek a kutatásnak az eredményeivel, a két általunk vizsgált csoport asszociációi tükrözik ezt a különbséget.

Míg a külföldi magyarok tulajdonságai között mindkét csoport asszociációiban kiemelt helyen jelentek meg a magas önbizalmat (okos, sikeres) és egyfajta én-felnagyítást jelző jellemzők (beképzelt, illetve nagyképű), addig a magyarországi magyarokra jellemző tulajdonságok inkább az éndevalválást tükrözik (pl. szerencsétlen, vesztes, buta). Míg a külföldön élő magyarok csoportjának státusza, anyagi helyzete jobb (magasabb életszínvonal, pénz, siker), addig a Magyarországon maradók szegények, és a létminimumon élnek. A Fiske-féle Sztereotípiá Tartalom Modell (Fiske és mtsai, 2002) elméletbe ágyazva a kapott eredményeket a külföldi magyarok a domináns csoport, ők rendelkeznek a kompetenciára utaló tulajdonságokkal, míg a magyarországi magyarok szemükben alárendelték és szerencsétlenek, de a kevés jó tulajdonságuk közé a melegszívűség tartozik.

Ha ennyire negatív a Magyarországon élő magyarok megítélése, és ennyire pozitív azoké, akik elhagyták Magyarországot nemcsak azok között, akik külföldre mentek, hanem azok között is, akik maradtak, akkor mivel magyarázható a jelenlegi vizsgálat alapján, az, hogy az utóbbiak Magyarországon élnek?

Az eredményeket részben az „elszakadás – kötődés” dimenzió mentén lehet értelmezni. A külföldön élő magyarok kalandvágyók, nem félnek az ismeretlentől, nyitottak, ugyanakkor mindkét csoport a Magyarországon élő magyarok erős beágyazottságát, „otthonhoz” és „családhoz” való közelségét hangsúlyozta, amely a nemzetközi szakirodalom szerint is a maradás mellett szól (Fischer és Malmberg, 2001; Lewicka, 2011; Schewel, 2020). Korábbi vizsgálatok szerint, szemben a szoros családi kötelékekkel rendelkezőkkel, az egyedülálló státusz növeli a migrációs hajlandóságot, könnyebbé teszi az elszakadást (Hegedűs és Lados, 2017). A magyarországi magyarokkal kapcsolatos pozitív asszociáció az ismerős-biztonságos, amely az ismerőshöz való kötődést és a bizonytalantól való félelmet implikálja. Mindkét csoportban egyforma arányban, a szubjektív jelentés harmadik legnagyobb kategóriájaként jelent meg a Magyarországon élő magyarokkal kapcsolatban a Hazafiasság kategóriája és a legnagyobb súlyú asszociáció mindkét csoportban a „hazafi” volt. Vagyis azok, akik Magyarországon maradnak, mindkét csoport megítélése szerint hazaszerető, kötődnek a hazájukhoz. Ugyanakkor az első 10 legnagyobb súlyú asszociáció közé és azon belül az ötödik helyen csak az MM csoportban kerül be a magyarországi magyarokkal kapcsolatban a hazafi szó, vagyis azok számára, akik maradnak, ez a jellemző kiemelt fontosságú. Hunyady (1996) 1981-ben és 1991-ben vizsgálta a magyar autosztereotípiát, és a pozitív tulajdonságok között a legmagasabb értékek egyikével rendelkezett a hazafias, és a magyar résztvevők önmagukat szignifikánsan hazafiasabbnak értékelték, mint például az amerikaiakat, franciákat vagy németeket.

Ugyanakkor a jelen vizsgálatban a KM csoport egy része a Magyarországon maradó magyarok hazafiságát negatívan ítéli meg, a hazaszeretet mellett rasszistának és idegengyűlölőnek, kirekesztőnek látja ezt a csoportot. Ezzel szemben a külföldre távozó magyarokat a Magyarországon maradók egy része „hazafiatlannak”, árulónak tartja. A Pozitív tulajdonságok

kategórián belül a magyarországi magyarok esetében mindkét csoport a kitartást mint pozitív tulajdonságot asszociálta, vagyis a Magyarországon maradók a sok negativitás és a külföldi élet sok pozitívítása ellenére kitartanak az ország mellett. Ez különösen paradox, mivel a magyarországi magyarok szignifikánsan több húzóerőt (pl. jövőbeni perspektívák, munka- és kalandlehetőség) asszociálnak a külföldi léthez, mint maguk a külföldön élők.

Mindkét csoport a külföldi lét negatív élményének tekintette a honvágyat, a magányt és az egyedüllétet, valamint a beilleszkedési és adaptációs nehézségeket, amelyeket a külföldön élők az elszakadás előnyei mellett annak elvállalt áráként, míg a Magyarországon élő magyarok feltehetőleg az elszakadás fenyegető és taszító következményeként percipiálhatnak. A magyarországi magyarok a külföldre költözést a nehézségek előli elmenekülésnek, a magyar, elkésérítő „sors” nem vállalásának látják, míg a külföldön élő magyarok távozásukat nem elmenekülésként, hanem kitörésként, kiszabadulásként értelmezik, amely pozitívan kihasználható előnyöket nyújt.

Egy másik dimenzió, amely mentén az eredmények értelmezhetőek, a nyitott-zárt gondolkodás. Keller (2009) azt találta, hogy a magyar válaszadókra jellemző a zárt gondolkodás és a bizonytalanságkerülés. A jelen vizsgálatban az itthon maradtakhoz a merevséget kapcsolják, akiket nem a nyitottság, a magabiztos kalandkeresés, hanem a szorongás jellemez. A zárt gondolkodás pedig nem segíti elő a migrációt, mivel bizonytalanságkerüléssel jár együtt, a kíváncsiság viszont egyfajta „ugrás” az ismeretlenbe, az idegenbe és a bizonytalanba, és ezt elsősorban azok tudják vállalni, akiknek magasabb az önbizalma, és akik számára ez kaland és kihívás.

KÖVETKEZTETÉSEK

Összegezve megállapítható, hogy függetlenül attól, hogy hol él valaki, a Magyarországon élő/maradó embereket negatívanabban ítéli meg, mint azokat, akik elhagyták az országot. Akik maradtak, ezen belül valamivel kevésbé negatív képpel rendelkeznek, de akik elmentek, felnagyítottabban látják a negatív vonásokat. Mindkét csoport egyformán sokkal pozitívabban gondolkodik azokról, akik elmentek Magyarországról.

A külföldön élő magyarok egyfajta harmóniában vannak: pozitívabban ítélik meg a saját csoportjukat, mint a Magyarországon maradtakat. A magyarországi magyarok viszont egyfajta ellentmondásban élnek, mert negatívnak látják a saját csoportjukat és a társadalmi környezetüket, ugyanakkor felerősítetten pozitívan gondolkodnak az elmenőkről és mindarról, amit a külföldi élet kínál. Mégis Magyarországon élnek. Erre a feszültségre lehet az egyik válasz a depresszió, amely Sloman (2000) szerint akkor következik be, amikor valaki látja a negatív helyzetét, de belső akadályok (pl. merevség vagy szorongás) miatt nem képes azon változtatni. Mindez magyarázható a magyarokra jellemző kollektív áldozati szereppel is (László és Fülöp, 2011). Kovács és Pántya (2012) kérdőíves vizsgálata a magyar gondolkodásban a vesztes szerepet azonosította, és arra a következtetésre jutott, hogy a magyar válaszadók esetében a vesztes kulturálisan elfogadott, megszokott dolog.

A jelen vizsgálat esetében azokra, akik annak ellenére maradnak Magyarországon, hogy rossznak látják a saját és jónak az eltávozók helyzetét, egyrészt egyfajta „tanult tehetetlenség” lehet jellemző, amely nem teszi lehetővé az aktív kilépést egy erősen negatív helyzetből, másrészt Vörösmarty Mihály *Szózatának szövege* (Vörösmarty, 1836) vonatkoztatható rájuk: „Áldjon vagy verjen sors keze, itt élned-halnod kell”. Az itthon maradó csoport szubjektív élménye az, hogy aki Magyarországon él, az depressziós, vesztes, szorongó, a magyarországi társadalmi

légkör és környezet negatív, nem lehet olyan sikeresen és szabadon és jó anyagi körülmények között élni, mint külföldön, de Magyarországon van a család, az otthon és a haza, és a jobb anyagi helyzet és nagyobb szabadság mellett külföldön élve „megtagadnák” a hazájukat, magány és idegenség várna rájuk.

Limitációk

A kutatásban Magyarországon és külföldön élő magyarok vettek részt. Természetesen nem tudható, hogy a résztvevők bármikor a jövőben nem döntenek-e úgy, hogy visszatérnek Magyarországra, illetve hogy maguk is elhagyják Magyarországot. Az Európai Unió belüli szabad mozgás lehetővé teszi, hogy ilyen döntéseket viszonylag szabadon bármikor meghozhassanak az európai állampolgárok. Ezért a kutatás által feltárt lehetséges motívumok az eltávozásra, illetve maradásra egy részben aktuális percepciót, jelentésadást mutatnak. A jövőben érdemes lenne a kutatást elvégezni más olyan kelet-közép-európai országban, amelyre jellemző a kivándorlás, hogy ott is megjelenik-e az elmenők pozitívabb és a maradók negatívabb megítélése, illetve hogy érvényesül-e az a nemzeti kontextus hatása, amelyet a jelen vizsgálatban találtunk, és amely erős hasonlóságot mutatott a szubjektív jelentéstulajdonításban a két vizsgált csoport között.

A vizsgálat limitált abban az értelemben is, hogy a minta kényelmi minta, nem reprezentatív a magyar lakosság életkorára, iskolai végzettségére és településeloszlására. A mintában felülreprezentáltak a nők, a magasabb iskolai végzettségűek, a fiatal felnőttek és a nagyvárosiak. Ez a külföldi csoport esetében a szociális médián keresztül random mintavételnek, a magyarországi csoport esetében a hólabdás mintavételből és ezen belül a külföldi csoport demográfiai jellemzőihez illesztett csoport létrehozásából fakad. Ez korlátozza a kutatás általánosíthatóságát.

Érdemes lenne egy későbbi kutatásban megvizsgálni, hogy az általunk vizsgált hívószavak szubjektív jelentése különbözik-e a válaszadók politikai nézeteinek a függvényében. Ugyanakkor Hunyady (2013) a saját reprezentatív vizsgálatában azt találta, hogy Magyarországgal kapcsolatban pártállástól függetlenül az érzelmek és ezen belül a negatív érzelmek sorrendje azonos volt, vagyis az érzelmek százalékos aránya különbözött, de az érzelmek teljes kínálatát tekintve a különböző politikai nézetű válaszadók között azonosak voltak a domináns válaszok.

További limitáció, hogy a kutatás 2018 végén zárult, elképzelhető, hogy egy jelenlegi adatfelvételtkor újabb szubjektív tartalmak és ezeknek megfelelően újabb kategóriák is megjelennének. Ugyanakkor a legújabb World Happiness Report (Helliwell és mtsai, 2023) szerint Magyarország valamivel alacsonyabb átlagot ért el, mint 2019-ben (6,017 szemben a korábbi 6,041-el), de rangsorban ez emelkedést jelentett a korábbi 67. helyről az 56. helyre az országok között. Nem változott viszont az, hogy továbbra is lényegében minden volt posztszocialista ország magasabban helyezkedik el a rangsorban (például csehek, lengyelek, románok, szlovákok, szlovének, észtek, litvánok, szerbek). Ez a szubjektív jelentés érzelmi komponensének a stabilitását feltételezi.

NYILATKOZAT ÉRDEKÜTKÖZÉSÉRŐL

Fülöp Márta a Magyar Pszichológiai Szemle főszerkesztője, Nguyen Luu Lan Anh pedig a folyóirat szerkesztője. Jelen kézirat bírálata a közreműködésük nélkül zajlott.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A tanulmány írása során Fülöp Márta az NKFIH-OTKA-K 135963 támogatásában részesült.

IRODALOM

- Balázs, Zs. (2023). *Alkoholizmus: Magyarország világszerte*. Letöltve: 2024. 02. 25-én: <https://qubit.hu/2023/04/04/alkoholizmus-magyarorszag-vilagelso>.
- Bar-Tal, D., Chernyak-Hai, L., Schori, N., & Gundar, A. (2009). A sense of self-perceived collective victimhood in intractable conflicts. *International Review of the Red Cross*, 91(874), 229–258.
- Boneva, B. S., & Frieze, I. H. (2001). Toward a concept of a migrant personality. *Journal of Social Issues*, 57(3), 477–491.
- Boneva, B., Frieze, I. H., Ferligoj, A., Jarošová, E., Pauknerová, D., & Orgocka, A. (1998). Achievement, power, and affiliation motives as clues to (e) migration desires: A four-countries comparison. *European Psychologist*, 3(4), 247–254.
- Borjas, G. J. (1987). Self-selection and the earnings of immigrants. *American Economic Review*, 77(4), 531–553.
- Boros, T., & Laki, G. (2017). *A magyar álmom: milyen jövőt álmodnak a magyarok saját maguk és Magyarország számára?* Budapest: Policy Solutions, Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Boros, T., & Laki, G. (2018). *A Magyar Rémálom. Milyen félelmek élnek a magyar társadalomban?* Budapest: Policy Solutions, Friedrich-Ebert-Stiftung.
- Cantril, H. (1965). *The pattern of human concern*. New Jersey, USA: Rutgers University Press.
- Chiswick, B. (1999). Are immigrants favorably self-selected? *The American Economic Review*, 89(2), 181–185.
- Csepeli, G., Örkény, A., & Székelyi, M. (2002). *Nemzetek egymás tükrében. Interetnikus viszonyok a Kárpát-medencében*. Budapest: Balassi Kiadó.
- De Jong, G., & Fawcett, J. (1981). Motivations for migration: An assessment and a value-expectancy research model. In G. De Jong, & R. Gardner (Eds.), *Migration decision making: Multidisciplinary approaches to microlevel studies in developed and developing countries* (pp. 13–58). New York, NY: Pergamon Press.
- Diaz-Guerrero, R., & Szalay, L. B. (1991). *Understanding Mexicans and Americans: Cultural perspectives in conflict*. New York, NY: Plenum Press.
- Djankov, S., Nikolova, E., & Zilinsky, J. (2015). The happiness gap in Eastern Europe. *Journal of Comparative Economics*, 14(1), 108–124.
- Eurostat (2017). *Do you feel depressed?* Letöltve: 2022. 01. 05-én: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/DDN-20170324-1>.
- Eurostat (2021). *Quality of life*. Hungary. Letöltve: 2024. 02. 09-én: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ILC_PW01__custom_1172894/bookmark/table?lang=en&bookmarkId=b7770ccf-21fd-4bee-b4cd-bb8040a33792.
- Fischer, P., & Malmberg, G. (2001). Settled people don't move: On life course and (im-) mobility in Sweden. *International Journal of Population Geography*, 7(5), 357–371.
- Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of (often mixed) stereotype content: Competence and warmth respectively follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878–902.

- Fouarge, D., Özer, M. N., & Seegers, P. (2019). Personality traits, migration intentions, and cultural distance. *IZA Discussion Paper*, 12444.
- Fülöp, M. (2014). *A versengés, a győzelem és a vesztes pszichológiája és kulturális különbségei.* (Akadémiai nagydoktori thesis). MTA TTK.
- Fülöp, M., Aktan, E., Davies, I., & Navarro, A. (2010). What is citizenship? A comparison of representatives from Turkey and old and new EU countries. In P. Cunningham, & N. Fretwell (Eds.), *Lifelong learning and active citizenship* (pp. 257–268). London: CiCe.
- Fülöp, M., Davies, I., & Navarro, A. (2008). “Citizenship”: What does it mean to trainee teachers in England, Hungary, and Spain? In A. Ross, & P. Cunningham (Eds.), *Reflecting on identities: Research, practice, and innovation* (pp. 483–491). London: London Metropolitan University.
- Gaal-Klippel, R. (2021). *Magyarok egymásról: erdélyi és magyarországi magyar fiatalok sztereotípiái és nyelvi attitűdjei.* (Doktori disszertáció). Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Nyelvészeti Doktori Iskola.
- Gödri, I. (2016). Elvándorlási szándékok – álmok és konkrét tervek között: A migrációs potenciál jellemzői és meghatározó tényezői a 18–40 évesek körében Magyarországon. *KSH Kutatási Jelentések*, 98.
- Gödri, I., & Feleky, G. A. (2013a). Elvándorló fiatalok? Migrációs tervek a magyarországi 18-40 évesek körében. *KorFa Népesedési Hírlével*, 5.
- Gödri, I., & Feleky, G. A. (2013b). Migrációs tervek megvalósulása egy követéses vizsgálat tükrében: Az előzetes migrációs szándék, a várakozások és a külső elvárások szerepei. *Demográfia*, 56(4), 281–332.
- Guriev, S., & Melnikov, N. (2018). *Happiness convergence in transition countries* (pp. 204). EBRD Working Paper.
- Hárs, Á. (2018). Növekvő elvándorlás – lehetőségek, remények, munkaerőpiaci hatások. In *Társadalmi Riport* (pp. 81–105). Budapest: TÁRKI.
- Hegedűs, G., & Lados, G. (2017). A visszavándorlás és az identitásváltozás kapcsolatának vizsgálata a hazatérő magyarok példáján. *Területi Statisztika*, 57(5), 512–536.
- Helliwell, J. F., Layard, R., Sachs, J. D., Aknin, L. B., De Neve, J.-E., & Wang, S. (Eds.) (2023). *World happiness Report 2023* (11th ed.). Letöltve 2024. 03. 26-án: <https://worldhappiness.report/ed/2024/happiness-of-the-younger-the-older-and-those-in-between/#ranking-of-happiness-2021-2023>.
- Hunyady, Gy. (1996). *Sztereotípiák a változó közgondolkodásban.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Hunyady, Gy. (2005). *A nemzetek jelleme és a nemzeti sztereotípiák.* Előadás, *Mindentudás Egyeteme. IV.* Budapest: Kossuth Kiadó. Letöltve: 2022. 01. 10-én: <http://mindentudas.hu/elodasok-cikkek/item/32-a-nemzetek-jelleme-es-a-nemzeti-sztereotipiak.html>.
- Hunyady, Gy. (2010). *A társadalmi közérzet hullámverése.* Budapest: Napvilág Kiadó.
- Hunyady, Gy. (2013). A személyes szuverenitás és kiszolgáltatottság élménye. *Magyar Tudomány*, 174(4), 438–452.
- Hunyady, Gy. (2018). A rendszerattitűd: sajátos tapasztalatok Magyarországon. *Magyar Pszichológiai Szemle*(2), 14–40.
- Hunyady, Gy. (2021). *Rendszerattitűdök a változó közgondolkodásban.* Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Inglehart, R. F., Foa, R., Ponarin, E., & Welzel, C. (2013). *Understanding the Russian malaise: The collapse and recovery of subjective well-being in post-communist Russia.* Higher School of Economics Research Paper No. WP BRP 32/SOC/2013.
- Irwin, M., Blanchard, T., Tolbert, C., Nucci, A., & Lyson, T. (2004). Why people stay: The impact of community context on nonmigration in the USA. *Population*, 59(5), 567–591.

- Jaeger, D. A., Dohmen, T., Falk, A., Huffman, D., Sunde, U., & Bonin, H. (2010). Direct evidence on risk attitudes and migration. *Review of Economics and Statistics*, 92(3), 684–689.
- Jokela, M. (2009). Personality predicts migration within and between U.S. states. *Journal of Research in Personality*, 43(1), 79–83.
- Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27.
- Keller, T. (2009). *Magyarország helye a világ értéktérképén. Elemzés a World Values Survey kutatás 5. hulláma alapján*. Budapest: TÁRKI.
- Kovács, J., & Pántya, J. (2012). A vesztes-szerep mintázatai magyar történelmi események értékelésében. In Kovács, J., & Münnich, Á. (szerk.), *Nemzeti emlékezhelyek: attitűdök, reprezentációk, élmények, funkciók, struktúrák* (pp. 33–56). Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2016a). 11. Szubjektív jóllét. In *Microcensus 2016*. Letöltve: 2021. 01. 21-én: https://www.ksh.hu/mikrocensus2016/kotet_11_szubjektiv_jollet.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2016b). 10. Nemzetközi vándorlás. In *Microcensus 2016*. Letöltve: 2021. 01. 21-én: https://www.ksh.hu/mikrocensus2016/kotet_10_nemzetkozi_vandorlas.
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (n. d.). 22.1.1.31. Éves adatsor. Letöltve: 2022. 10. 08-án: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_wvvn004.html.
- Lang, T., & Nadler, R. (Eds.) (2014). *Return migration to Central and Eastern Europe - transnational migrants' perspectives and local businesses' needs*. Leipzig: Forum ifl.23. Leibniz-Institut für Länderkunde.
- László, J., & Fülöp, É. (2011). Nemzeti identitás és kollektív áldozati szerep. *Pszichológia*, 31(3), 295–315.
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years? *Journal of Environmental Psychology*, 31(3), 207–230.
- Magyar állami ösztöndíj (2022). *Tájékoztató a magyar állami ösztöndíjjal támogatott képzés feltételeiről*. Letöltve: 2022. 09. 22-én: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/felsooktatas/hosz/magyar-allami-osztondij-reszletes-tajekoztato_20220412.pdf, pp. 23–26.
- Mészáros, N. Zs. (2018). *A magyarság észlelt kollektív áldozati identitásának hatása az aktuális csoportközi viszonyokra*. (Doktori disszertáció). Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Pszichológiai Doktori Iskola.
- Monostori, J., Őri, P., & Spéder, Zs. (szerk.) (2021). *Demográfiai Portré, 2021*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal, Népszégtudományi Kutatóintézet.
- Pinczés-Pressing, Zs., Sebestyén, N., Berkics, M., & Fülöp, M. (2015). Versenyző fiatalok versengés, győzelem és vesztes fogalmának vizsgálata az asszociatív csoportanalízis technika segítségével. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 70(1), 159–177.
- Ritchey, P. N. (1976). Explanations of migration. *Annual Review of Sociology*, 2, 363–404.
- Schewel, K. (2020). Understanding immobility: Moving beyond the mobility bias in migration studies. *International Migration Review*, 54(2), 328–355.
- Sebestyén, N., & Fülöp, M. (2015). A versengés, győzelem és vesztes szubjektív jelentése magyar, kínai és Magyarországon tanuló kínai diákok körében. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 70(1), 143–158.
- Seligman, M. E. (1972). Learned helplessness. *Annual Review of Medicine*, 23(1), 407–412.
- Siskáné Szilasi, B., Halász, L., & Gál-Szabó, L. (2017). A magyar fiatalok erősödő kivándorlási szándékának kiváltó okai és jellemzői. *Tér és Társadalom*, 31(4), 131–147.
- Skoglund, E. (2017). *The happiness gap between transition and nontransition countries* (pp. 357). IZA World of Labor.

- Slovan, L. (2000). How the involuntary defeat strategy relates to depression. In L. Slovan, & P. Gilbert (Eds.), *Subordination and defeat: An evolutionary approach to mood disorders and their therapy* (pp. 47–67). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Straus, M. A. (2009). The national context effect: An empirical test of the validity of cross-national research using unrepresentative samples. *Cross-Cultural Research*, 43(3), 183–205.
- Szalay, L., & Brent, J. E. (1967). The analysis of cultural meanings through free verbal associations. *The Journal of Social Psychology*, 72(2), 161–187.
- Szalay, L. B., & Deese, J. (1978). *Subjective meaning and culture: An assessment through world associations*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Szalay, L. B., Lysne, D. A., & Brent, J. (1970). A study of American and Korean attitudes and values through associative group analysis. Detroit, MI: Management Information Services.
- Szalay, L. B., & Pecjak, V. (1979). Comparative analysis of U.S. and Slovenian sociopolitical frames of reference. In G. G. Haydu (Ed.), *Experience forms*. Den Haag: Mouton.
- Szalay, L. B., Strohl, J. B., Fu, L., & Lao, P. S. (1994). *American and Chinese perceptions and belief systems: A people's Republic of China-Taiwanese comparison*. New York, NY: Plenum Publishing Co.
- Tóth, I. Gy. (szerk.) (2009a). *Tárki Európai Társadalmi Jelentés 2009*. Budapest: TÁRKI.
- Tóth, I. Gy. (2009b). *Bizalomhiány, normazavarok, igazságtalanságérzet és paternalizmus a magyar társadalom értékszerkezetében*. Budapest: TÁRKI.
- Tóth, M. J., & Kovács, J. (2011). „Magyar kesergő” – otthon és külföldön tanuló magyar és nem magyar egyetemisták optimizmusának és szubjektív jóllétének összehasonlítása. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, 12(4), 277–298.
- Van Houtum, H., & Van Der Velde, M. (2004). The power of cross-border labour market immobility. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 95(1), 100–107.
- Veenhoven, R. (n. d.). *Rank report on happiness in Hungary (HU)*. The Netherlands: World Database of Happiness. Erasmus University Rotterdam. Letöltve: 2023. 09. 16-án: <https://worlddatabaseofhappiness.eur.nl/nations/hungary-48/>.
- Vörösmarty, M. (1836). *Szózat*. Aurora.
- World Mental Health Report (2022). *Transforming mental health for all*. Geneva: World Health Organization.
- World Population Review. (2024). *Alcoholism by Country 2024*. Letöltve 2024. 03.14.: <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/alcoholism-by-country>.
- Zán, K. (2013). A migráció, mint a magyar idegenrendészet XX. századi történetének sajátos területe. In Gy. Gaál, & Z. Hautzinger (Eds.), *A modernkori magyar határrendészet száztiz évé* (pp. 193–208). Budapest: Magyar Rendészettudományi Társaság Határrendészeti Tagozat.

“May fortune’s hand bless or beat you here you must live and die” – A novel approach to exploring the motives of emigration from Hungary

Judit Szilasi, Lan Anh Nguyen Luu and Márta Fülöp

Background and Objectives: The emigration has been significant in Hungary over the past one and a half decades. The purpose of this current research is to explore the subjective meanings attributed by the groups of emigrants and those who stay in Hungary. Through this exploration, the goal is to identify the

motivating factors for departure or staying and contribute to a more comprehensive psychological understanding of the Hungarian emigration and retention motive system. *Method:* The Associative Group Analysis (AGA) method was used in the research (Szalay & Brent, 1967). The participants in the study associated with the following keywords: “Hungarian living in Hungary”, “Hungarian living abroad”. A total of 204 Hungarian citizens responded, 102 living in Hungary and 102 living abroad. The sample was matched for gender, age, education, and type of settlement. *Results:* The associations of two geographically distinct groups in the study regarding Hungarians living in Hungary and Hungarians living abroad showed strong similarities in subjective meaning, which suggests that the common socio-cultural context influences the responses. Both groups perceive those staying in the country very negatively, while the emigrant group is seen in a strongly positive light. Those staying in Hungary are characterized by a kind of learned helplessness, whereas the emigrant group is associated with courage and risk-taking. The motives for emigration and staying in the country are interpreted by respondents along the dimensions of separation and attachment, patriotism and unpatriotism, self-aggrandisement and self-devaluation, and open and closed thinking. *Conclusions:* The study contributes to the understanding of motivations behind emigration and staying by exploring the similarities and differences in the attribution of meanings by groups connected to distinct life experiences in Hungary and abroad.

KEYWORDS

associative group analysis, national auto-stereotypes, subjective meaning, emigration, immobility

Open Access nyilatkozat. A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

